

СЕКЦІЯ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

І.І. Мудрієвська

к.і.н., науковий співробітник

ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

ГОЛОВНІ СКЛАДОВІ ПОЛІТИКИ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В КОРОЛІВСТВІ САУДІВСЬКА АРАВІЯ І ОБ'ЄДНАНИХ АРАБСЬКИХ ЕМІРАТАХ

Досліджено головні складові політики історичної пам'яті в Королівстві Саудівська Аравія і Об'єднаних Арабських Еміратах. Звернуто увагу на історичний огляд утворення зазначених країн. Виявлено, що визначальну роль у формуванні політики історичної пам'яті в КСА і ОАЕ відіграли історичний розвиток регіону, релігія, традиції арабського суспільства. Підкреслено, що історична пам'ять в КСА і ОАЕ належить до ефективних механізмів впливу на формування та зміцнення національної ідентичності та консолідації.

Ключові слова: Королівство Саудівська Аравія, Об'єднані Арабські Емірати, історична пам'ять, релігія, створення держави, традиції, історико-культурна спадщина.

The Main Components of the Politics of Historical Memory in the Kingdom of Saudi Arabia and the United Arab Emirates

The main components of the politics of historical memory in the Kingdom of Saudi Arabia and the United Arab Emirates are studied. Attention is paid to the historical overview of the formation of these countries. It is revealed that the decisive role in the formation of politics of historical memory in KSA and the UAE played the historical development of the region, religion, traditions of Arab society. It is emphasized that historical memory in KSA and the UAE is one of the effective mechanisms of influencing for the formation and strengthening of the national identity and consolidation.

Key words: the Kingdom of Saudi Arabia, the United Arab Emirates, historical memory, religion, formation of the state, traditions, historical and cultural heritage.

На сучасному етапі розвитку України, коли особливо актуальним є питання консолідації українського суспільства, корисним є вивчення й використання досвіду стратегії реалізації державної політики історичної пам'яті не лише країн західнохристиянської цивілізації, але й ісламської. Також для співпраці України з арабськими країнами Перської затоки, важливим є розуміння їх менталітету, цінностей та історичних традицій. З цих позицій значний інтерес являє політика історичної пам'яті провідних країн арабського світу – Королівства Саудівська Аравія (далі – КСА) і Об'єднаних Арабських Еміратів (далі – ОАЕ).

Метою наукової розвідки є дослідження головних складових, характерних особливостей політики історичної пам'яті в КСА і ОАЕ,

звернувши увагу на спільні та відмінні риси цієї політики у зазначених країнах.

В КСА і ОАЕ усвідомлюють, що цілеспрямована підтримка консенсусу в суспільстві, посилення почуття патріотизму і єдності нації є запорукою розвитку держави в економічній та суспільній сферах. Саме тому на державному рівні значна увага приділяється формуванню і реалізації політики історичної пам'яті.

Основними факторами, які впливають на формування політики пам'яті в КСА і ОАЕ, є історичний розвиток регіону Перської затоки, релігійні цінності, традиції арабського суспільства.

Моделі політики історичної пам'яті двох країн формують, в першу чергу, ісламські цінності та традиції, які шануються і зберігаються як на рівні держави, так і на рівні суспільства. Однак у Саудівській Аравії ключовою ідеєю є позиціонування Королівства як батьківщини зародження Ісламу та центра ісламської цивілізації, де розташовані найбільші мусульманські святині Мекка та Медина. Саме ця ідеологема є однією із головних у реалізації саудівської політики пам'яті. Саудівська Аравія лідирує у спрямованості щодо зміцнення мусульманської солідарності світу, зокрема відіграла ключову роль у створенні Всесвітньої ісламської ліги та Організації ісламського співробітництва [1, с. 194].

Державною релігією в Саудівській Аравії є Іслам. Ваххабізм – це одна з течій в Ісламі, яка є домінуючою в Королівстві (отримала свою назву за іменем реформатора Мухаммада ібн Абд аль-Ваххаба). Ваххабізм є аскетичним, пуританським рухом у межах найбільш суворой в Ісламі ханбалістсько-юридичної школи (мазгабу), у якому особлива увага звертається на неухильне виконання настанов релігії. Ваххабізм виступав як релігійна фундаментальна база всього суспільно-політичного життя Саудівської Аравії, її внутрішньої та зовнішньої політики, сприяв зміцненню влади та консолідації саудівського суспільства [2].

У КСА та ОАЕ одними з головних складових політики пам'яті є наративи про створення держави, визначальну роль «батьків-засновників» країни, становлення владних інститутів. З глибокою повагою зберігають пам'ять про першого короля Саудівської Аравії Абдель Азіза ібн Абдель Рахмана Аль Сауда та першого президента ОАЕ шейха Заїда бін Султана Аль Нагаяна [1, с. 194].

Формування третьої саудівської держави – довготривалий період, висхідною подією якого стало захоплення 1902 р. Ер-Ріяду Абдель Азізом ібн Абдель Рахманом Аль Саудом (званим також просто Ібн Саудом або Абдель Азізом), а кінцевою – 1932 р., коли ця держава отримала свою сучасну назву – Королівство Саудівська Аравія (назвою було підкреслено центральну роль королівського дому в створенні аравійської централізованої держави). Новостворена держава отримала визнання від Османської імперії і Великобританії, які підтвердили статус еміра,

отриманий Ібн Саудом упродовж завоювань. У 1926 р. в Мекці на I Всесвітньому мусульманському конгресі цей статус був доповнений новим штрихом – визнанням учасниками конгресу суверенітету Ібн Сауда над Хіджазом, що дозволило йому стати королем і Служителем Двох Благородних Святинь [3, с.11-13].

У фундамент абсолютистської монархії були покладені релігійні, племінні і світські начала. Цей суперечливий симбіоз дозволив не тільки вижити, а й – завдяки нафтовому фактору – сформувати свою модель державності. Королівський режим мав усю повноту законодавчої і виконавчої влади, а також контролював систему адміністративного управління в провінціях. Верховенство держави залишалося безперечним. Король виступав уособленням влади сім'ї Саудитів, якій історично належить провідна роль в політичному житті країни.

Засновником і першим Президентом Об'єднаних Арабських Еміратів був шейх Заїд бін Султан Аль Нагаян, також відомий як Батько нації. Перший Президент зміг об'єднати різні бедуїнські племена окремих еміратів і створити єдину державу та консолідовану націю. Його називають «архітектором країни».

16 січня 1968 р. Велика Британія оголосила про намір відмовитися від військової присутності в зоні Перської затоки, що робило емірати вразливими для зовнішнього втручання.

Вирішальну роль у реалізації ідеї об'єднання еміратів південного узбережжя Перської затоки відіграв тодішній правитель Абу-Дабі шейх Заїд Бін Султан Аль Нагаян. Він встановив тісніші зв'язки з іншими еміратами. 18 лютого 1968 р. шейх Заїд і шейх Рашид бін Саїд Аль Мактум, правитель Дубаю уклали угоду про федерацію між двома еміратами [4]. Співробітництво між двома провідними еміратами заклало основу для утворення об'єднаної держави за участю північних еміратів.

Доклавши значних зусиль шейху Заїду разом з шейхом Рашидом вдалося переконати правлячі сім'ї інших еміратів про доцільність об'єднання у федерацію. 18 липня 1971 р. в Дубаї під час зустрічі лідерів 6 еміратів – Абу-Дабі, Дубай, Шарджа, Фуджейра, Умм-аль-Кувейн і Аджман було прийняте рішення про створення федерації – Об'єднаних Арабських Еміратів. Заснування незалежної, суверенної держави було офіційно проголошено 2 грудня 1971 р. 10 лютого емірат Рас-аль-Хайма приєднався до Федерації [5].

Правителі 7 еміратів сформували Вищу Раду Правителів, що діяла як верховна влада в новій державі. Коли постало питання, хто буде першим президентом новоутвореної держави, жодних дискусій не виникло, усі підтримали шейха Заїда. Вони обрали шейха Заїда бін Султана Аль Нагаяна першим Президентом на 5-річний термін. Шейх Заїд був переобраний на цю посаду декілька разів і залишався незмінним главою держави упродовж 33 років до своєї смерті 2 листопада 2004 р. [5].

Важливо зазначити, що ОАЕ – це федеративна держава, в якій Вища Рада є головним органом, що формує політику в ОАЕ, має повноваження як законодавчої так і виконавчої влади. Президент і віце-президент обираються зі складу Вищої Ради терміном на 5 років [5]. Всі рішення Вищої Ради ОАЕ є обов'язковими і остаточними.

Президент також обіймає посади Голови Вищої Ради ОАЕ та правителя емірату Абу-Дабі. Віце-президент традиційно одночасно є і прем'єр-міністром, правителем емірату Дубай.

Схожим для обох країн є те, що влада розуміючи регіональні етнокультурні відмінності своїх країн, обрала модель політики пам'яті, направлену на консолідацію суспільства, не роблячи різноманіття образів регіонів проблемою. Також політика історичної пам'яті має одним із своїх завдань окрім досягнення національної єдності – підтвердження легітимності правлячої верхівки, обґрунтування її права бути при владі.

Спільним для двох країн від початку їх заснування став рух шляхом модернізації (триває і досі). Нині КСА і ОАЕ – потужні, розвинуті країни, в яких, водночас, значна увага приділена збереженню і популяризації національної історії, традиційної культури, історико-культурної спадщини. Це проявляється в організації різних культурних заходів, наприклад, народних фестивалів, реставрації важливих історичних місць, створенні нових музеїв та ін. На території двох країн існує низка державних установ, через які держава так чи інакше реалізує політику пам'яті – архіви, науково-дослідні установи, музеї, бібліотеки [1, с. 194-195].

Варто зауважити, що донедавна акцент на популяризації національної історії, традицій та пам'яток в ОАЕ був більш помітним, ніж в КСА. Свідченням чого стали активний розвиток музейної справи, організація традиційних селищ, проведення низки культурно-етнографічних фестивалів національного масштабу, які дійсно об'єднують націю. Музеї, традиційні селища, фестивалі – це місця, де національна ідентичність кристалізується і матеріалізується як історична пам'ять. В певній мірі цей процес також пов'язаний із тим, що в ОАЕ дуже розвинутий туризм і, в свою чергу, «історичні місця» в ОАЕ приваблюють значну кількість туристів.

Проте з 2016 р. в КСА відбуваються масштабні реформи, які значною мірою впливають на політику історичної пам'яті. В цьому контексті значну увагу звернено на збереження і популяризацію національної, арабської, ісламської історико-культурної спадщини, зміцнення самобутніх культурних традицій. Пріоритетом визначено розвиток туристичної галузі. В цілому країна відкривається світові через знайомство з її культурним надбанням, цінностями, історією.

Ще однією характерною особливістю політики пам'яті ОАЕ є те, що її ключовою функцією є збереження та передача знань молодій генерації про спільне минуле суспільства, як основу самоідентифікації. Історична

пам'ять сприяє патріотичному вихованню та формуванню історичної свідомості молоді, в якій основою є розуміння і усвідомлення зв'язку між минулим і сучасністю, традиціями і досвідом різних поколінь [1, с. 195].

Враховуючи виклики глобалізації, присутність великої кількості трудових мігрантів (які є представниками близько 200 національностей і значно перевищують кількість громадян ОАЕ [4]), туристичну привабливість країни в ОАЕ існує нагальна потреба зміцнення національної ідентичності, збереження культурних традицій, етнічної самобутності. Саме тому держава проводить активну роботу у напрямі збереження, популяризації історико-культурної спадщини, формуванні та реалізації політики пам'яті, які є впливовими чинниками утвердження об'єднавчих цінностей у суспільстві [1, с. 196].

В КСА виховний та патріотичний компоненти політики пам'яті, які спрямовані на молодь, також присутні і стали більш промовистими із початком реформ у країні. Важливо відмітити, що нині характерною особливістю країни є значна частка молоді серед населення. Так, понад 60% жителів країни – це молодь до 30 років [1, с. 196].

Схожим для КСА і ОАЕ стало те, що в їх програмах розвитку – «Бачення Саудівської Аравії 2030» і «Бачення ОАЕ 2021» наголошено на збереженні національної ідентичності, посиленні почуття патріотизму нації, консолідації суспільства. Вагоме значення у цьому контексті відіграє державна політика пам'яті, так як історична пам'ять є провідним чинником самоідентифікації членів соціуму.

Таким чином, історична пам'ять в Королівстві Саудівська Аравія і Об'єднаних Арабських Еміратах є важливим елементом суспільного життя, знаходячи відображення у різних культурних формах. Історична пам'ять в КСА і ОАЕ належить до ефективних механізмів впливу на утвердження національної свідомості народу, формування та зміцнення національної ідентичності та консолідації.

Використані джерела та література:

1. Мудрієвська І.І. Політика пам'яті як складова формування національної ідентичності та консолідації Королівства Саудівська Аравія і Об'єднаних Арабських Еміратів в умовах сучасних трансформацій. *Проблема історичної пам'яті у всесвітньо-історичному дискурсі (1945–2015 рр.)*: монографія / керівник авторського колективу – член-кореспондент НАН України, д.і.н., проф. Кудряченко А.І., науковий редактор: к.і.н., доц. Солошенко В.В., технічний редактор: к.політ.н., с.н.с. Розумюк В.М. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України», 2021. С. 173-196.
2. Швед В.О. Історична пам'ять як складова забезпечення консолідації Саудівської Аравії та Єгипту в умовах сучасних трансформацій: висновки для України. URL: <https://islam.in.ua/ua/islamoznavstvo/istorychna-pamyat-yak-skladova-zabezpechennya-konsolidaciyi-sauidivskoyi-araviyi-ta>.

3. Косач Г.Г. Саудовская Аравия: «религиозное государство» или «государственная религия». *Религия и общество на Востоке* / отв. ред. А.В. Сарабьев; Институт востоковедения РАН. Москва: ИВ РАН, 2017. Вып. I. 290 с. С. 7-50.

4. About the UAE. URL: u.ae/en/about-the-uae

5. Посольство Об'єднаних Арабських Еміратів в Україні. *United Arab Emirates Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation*. URL: <https://www.mofaic.gov.ae/uk-UA/Missions/Kiev/The-UAE>

Є.В. Сафар'янс

к.і.н., науковий співробітник

ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ПРАКТИК САМОПРОГОЛОШЕНОЇ «НАГІРНО-КАРАБАСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ»

У тезах автор намагається визначити особливості зовнішньополітичних практик самопроголошеної т. зв. «Нагірно-Карабаської Республіки» (НКР). Охарактеризовано причини орієнтування НКР в своїй «зовнішньополітичній стратегії» на Вірменію та Росію. Проаналізовано мотиви Російської Федерації щодо підтримки НКР й інших квазідержав регіону, а також роль у цьому процесі «Співдружності невизнаних держав» (СНД-2).

Ключові слова: Росія, Вірменія, НКР, квазідержава, СНД-2.

The Features of the Foreign Policy Practices of the Self-Proclaimed "Nagorno-Karabakh Republic"

In the theses the author tries to determine the features of foreign policy practices of the self-proclaimed so-called "Nagorno-Karabakh Republic" (NKR). The reasons for the NKR's orientation in its "foreign policy strategy" to Armenia and Russia are described. The motives of the Russian Federation to support the NKR and other quasi-states of the region, as well as the role of the Commonwealth of Unrecognized States (CIS-2) in this process are analyzed.

Key words: Russia, Armenia, NKR, quasi-state, CIS-2.

Республіка Арцах або ж Нагірно-Карабахська Республіка була проголошена 2 вересня 1991 р. на обласній сесії Ради народних депутатів Азербайджанської РСР. 10 грудня 1991 р. на референдумі 99,89% виборців підтримали це рішення, проте результати голосування визнала лише Вірменія. 6 січня 1992 р. прийнято декларацію «Про державну незалежність Нагірно-Карабаської Республіки» (скорочено – НКР). До проголошення НКР згадана область була складовою територією Азербайджану, саме це стало причиною вірмено-азербайджанської війни 1988-1994 рр., в якій де-факто РФ допомагала Вірменії. Перманентні зіткнення між обома сторонами виникають досі. Україна не визнає НКР і вважає ці землі територією Азербайджану.